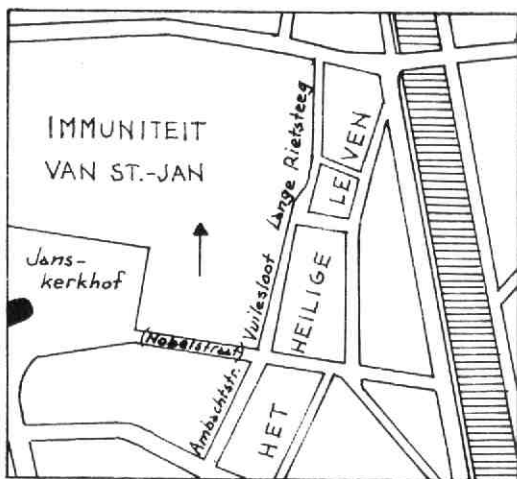

BEGIJNEN OP HET HEILIGE LEVEN IN UTRECHT IN DE VEERTIENDE EEUW

Veertig jaar geleden schreef dr F. Ketner in het *Jaarboekje van „Oud-Utrecht“* een kort artikel over het toponiem *Het Heilige Leven* in de stad Utrecht en de aanwezigheid van begijnen aldaar op het eind van de dertiende eeuw¹⁾. In een oorkonde van 27 september 1292 maakte namelijk Margriet, weduwe van de Utrechtse burger Roelof Posch, een aantal bepalingen met betrekking tot haar grond genaamd *Heylige Leven*, gelegen tegenover het Wittevrouwenklooster in Utrecht. De godvruchtige vrouwen daar, die *baghinæ* werden genoemd, moesten er altijd blijven, slechts onder gehoorzaamheid in religieuze kleding. Als iemand openlijk een slechte naam zou krijgen in kerken en straten, moest zij onder behoud van haar bezittingen uit de gemeenschap verwijderd worden. Wat er van de grond en de huizen die ertoe behoorden weggeschonken zou kunnen worden, vermaakte Margriet aan de predikheren en de minderbroeders in Utrecht, de zusters van Mariëndaal in Zuilen en de Wittevrouwen in Utrecht, waarbij de priorin van laatstgenoemd klooster de tijs uit die grond zou inzamelen en daarvoor drie Hollandse schellingen zou ontvangen. De rest werd gelijkelijk onder de vier kloosters verdeeld²⁾.

Volgens dr Ketner stond vast dat in later tijd geen spoor van de begijnen meer op die plaats te vinden was³⁾. Dit wordt echter gelogenstraft door een oorkonde van 17 juli 1375 in het archief van de Utrechtse Buurkerk. Ten overstaan van schout en schepenen van Utrecht schonk Gonde van Voerscoten aan Aleyt van der Wade het huis en erf waar zij tweeën toen in woonden op Het Heilige Leven, nog een huis en erf aldaar, waar Katrine Spruyt in woonde, en verder al haar bezit. Een rente die uit het huis van Katrine betaald werd, moest gebruikt worden voor het onderhoud van het eerstgenoemde huis. Aleyt mocht er haar leven lang in blijven wonen. Zij moest twee of meer goede vrouwen of meisjes bij zich innemen, „die hoer brodekijn winnen sellen binnen dien huze ende God te dienen ende godlijc leven te leyden“⁴⁾. Na Gondes dood zou voortaan de oudste kerkmeester van de Buurkerk, samen met de vrouw die het langste in het huis woonde, over de toelating van vrouwen beslissen en regels vaststellen. Evenzo zouden zij het goed dat Gonde voor haar zieleheil aan Aleyt vermaakte uitdelen aan de „goeden armen minschen in den voerseijden huze“ en waar hun dat verder het beste besteed leek⁴⁾.

Duidelijk is dus dat het om een fundatie ging voor arme vrouwen, die er een godvruchtig, celibatair en arbeidzaam leven moesten leiden. Kennelijk was dit niet gebonden aan strakke regels en een hof met een kapel. Waarschijnlijk bestonden er toen op Het Heilige Leven zelfs meer van dergelijke kleine stichtingen. Het is opmerkelijk hoeveel vrouwen er genoemd wer-

den in de belendingen van de beide bovengenoemde huizen. Naast Gonde van Voerscoten, Aleyt van der Wade en Katrine Spruyt werden ook nog vermeld „Kerstine ende Hildegont mit enen huze“ en Fye Voncken. Ook stond er „heren Tydeman Blackaerts husinghe“, waarbij de titel „heer“ aanduidt dat het om een priester ging. Zoals dr Ketner aantoonde sloot een en ander driekwart eeuw later de aanwezigheid van een ander soort vrouwen niet uit. Op 2 april 1449 bepaalde het stadsbestuur namelijk „dat van deser tijd voert gheen lichte wiven woenen sellen op 't Heylige Leven bij die Wittevrouwen“⁵⁾.

Rest mij nog een opmerking te maken over de ligging van Het Heilige Leven. Dr Ketner situeerde het in de (Lange) Rietsteeg, d.w.z. het noordelijk deel van de tegenwoordige Keizerstraat⁶⁾. Aantekeningen in veertiende- en vijftiende-eeuws handschrift op de rügzijde van de oorkonde van 1375 vermelden echter dat de huizen van Gonde van Voerscoten „bi de Vuulesloet in de Ambochtstraet“ stonden. Zoals bekend was de Vuillesloot het zuidelijk gedeelte van de Keizerstraat. De Ambachtstraat ligt in het verlengde daarvan. Dat althans één van de in de oorkonde van 1375 genoemde huizen in de Ambachtstraat stond, blijkt uit een bij die oorkonde gevoegde akte van 26 maart 1586. De eigenaar van de zuidelijke belending, de kanunnik Ghoordt Schijff, kreeg toen het recht van overpad door de tuin van enkele kamers, die „goodtskameren“ werden genoemd⁷⁾. Schijff had de eigendom van zijn huis verkregen op 1 februari 1585. Als noordelijke belending werden daarbij genoemd „seeckere goodtskameren, staende tot de collatie van de kerckmeesters van de Buerkercke“⁸⁾. Kennelijk zijn de huizen van 1375 op den duur tot het vermogen van de Buurkerk gaan behoren.

Niet alleen de Keizerstraat - vroeger Vuilesloot en (Lange) Rietsteeg - werd dus in de veertiende eeuw met de naam Het Heilige Leven aangeduid, maar ook de in het verlengde daarvan gelegen Ambachtstraat. Deze bestond toen overigens ook al onder haar huidige naam ⁹⁾. Men kan dus het beste zeggen dat met Het Heilige Leven een buurt ten oosten van de immuniteit van Sint-Jan werd bedoeld (zie kaartje).

Ik vond dit trouwens bevestigd in een oorkonde van 7 januari 1393, waarin de huidige Nobelstraat werd aangeduid als „onzer stat strate die men van Zinte-Janskerhof gaet ten Heylighen Leven ende ter statmuere waert“ ¹⁰⁾.

drs. Martin W. J. De Bruijn

Noten:

- 1) F. Ketner, *Begijnen op „Het Heilige Leven“*, in: *JBOU* 1944, p. 92-96.
- 2) *Oorkondenboek van het sticht Utrecht*, dl. V, uitg. F. Ketner, 's-Gravenhage 1959, nr. 2551, p. 78 en 79.
- 3) Ketner, *Begijnen op „Het Heilige Leven“*, p. 96.
- 4) *GAU, Bew. arch.* II, nr. 261 (charter).
- 5) Ketner, *Begijnen op „Het Heilige Leven“*, p. 96.
- 6) *T.a.p.*, p. 94.
- 7) *GAU, Bew. arch.* II, nr. 261 (stuk).
- 8) *GAU, Stad II*, nr. 3243 (vj. 1585), p. 59 en 60.
- 9) Zie bv. *RAU, St.-Jan*, nr. 162-2 (1370-1371), f. 3v.: „De areis a parte occidentali platee dicte Ambochtstrate situatis“ (Van de hofsteden gelegen aan de westzijde van de straat genaamd Ambochtstrate).
- 10) *RAU, St.-Jan*, nr. 169-3, f. 20.

ONDERGANG DREIGT VOOR DE 2e BUURKERKSTEEG

„Ondanks enige mooie gezichten en goede oude huizen bepaalt de slechte bouwwijze tussen 1880 en 1914, waarvan de vele smalle gangen, stegen en hofjes getuigen, het karakter van de stad“ ¹⁾. Aldus wordt Utrecht in 1930 in een Duits boek over Nederland gekarakteriseerd.

De Duitse bezoeker had slechts enige jaren later hoeven komen om een, in zijn ideeën, beter Utrecht aan te treffen. In Wijk C werd gestart met grootscheepse sanering. Lang heeft dit beleid de ontwikkeling van het stadsbeeld bepaald. Smalle gangen, stegen en hofjes verdwenen in grote getalen. De Hooipoort, de Hoogenbergsteeg en de Sionskameren zijn hiervan voorbeelden.

De Peterseliesteeg, de Hartsteeg en de Korte Hartsteeg, „'t Krom Elleboogsteegje“, de Korte Rietsteeg, de Keizerspoort en de Zilverbergpoort zijn alle voorbeelden van voor openbaar verkeer afgesloten stegen.

Dat de stegen en hofjes tussen 1880 en 1914 zouden zijn ontstaan is een vergissing van de Duitse bezoeker, vaak zijn ze veel ouder.

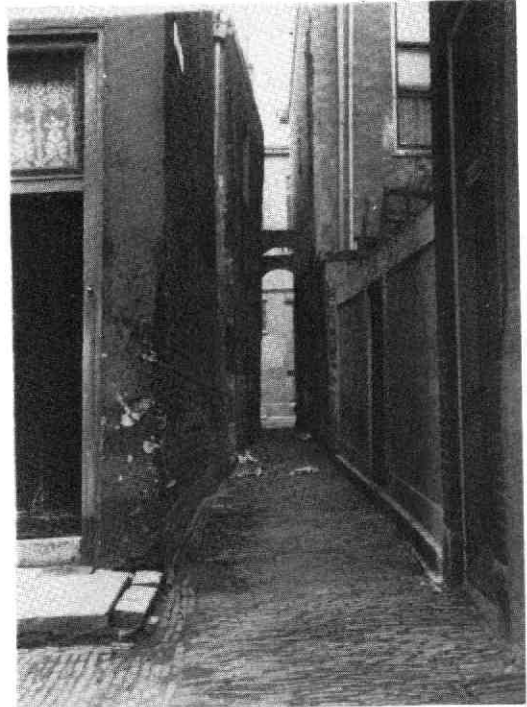
Eén van de oudste stegen in Utrecht is de 2e Buurkerksteeg, tussen het Buurkerkhof en de Donkerstraat.

Hoewel het rangnummer anders doet vermoeden is de steeg ouder dan de naamgenoten.

Zoals uit recent onderzoek is gebleken bestond de steeg reeds in 1285 ²⁾. De 3e Buurkerksteeg werd in 1459-1460 door Evert Zoudenbalch aangelegd.

Helaas is de steeg al enige jaren afgesloten, toch is zij aan de Buurkerkhofzijde nog goed herkenbaar. Zelfs het straatnaambord is nog aanwezig. De steeg is dan ook niet officieel aan de openbare verkeersfunctie onttrokken.

Op 27 april jongstleden heeft het College van Burgemeester en Wethouders van Utrecht besloten „een

De 2e Buurkerksteeg in 1925 vanaf het Buurkerkhof. Foto van J. W. Deetman. *GAU TA Buurkerksteeg 1925*.

perceel grond, gelegen aan de Donkerstraat, ter grootte van $\pm 7\frac{1}{2}$ m², te verkopen“. Niet vermeld wordt dat het hier gaat om het westelijk deel van de 2e Buurkerksteeg. Uit de bij het besluit behorende te-